

**การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง
อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี**
The Promotion and Conservation of Loy Krathong Tradition
Wat Loomrang Bor Ploy Distric, Kanchanaburil Province

พระเกรียงศักดิ์ สืบดวง, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, โยตะ ชัยวรมันกุล

Phra Kringsak Sueb Duang, Phrapalad Praphot Yoosamran, Yota Chaiworamankul

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : kr100929@gmail.com¹

Received 11 December 2024; Revised 11 March 2025; Accepted 5 May 2025.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรัง 2) ศึกษาคุณค่าและสาระหลักพุทธศาสนาในประเพณีลอยกระทง และ 3) ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทงของวัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกชนิดกึ่งโครงสร้าง ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาข้อสรุปพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรัง เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2518 โดยการนำของพระครูกาญจนวิกรม เจ้าอาวาสวัดหลุมรัง ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาคือการบูชารอยพระพุทธรูปและวิถีชีวิตชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับลำน้ำตะเพินที่ต้องการแสดงความกตัญญูตเวทีบูชาคุณของสายน้ำ จัดขึ้นที่สะพานท่าเกวียนต่อมาย้ายมาจัดงานที่ลำตะเพินจนได้รับความนิยมว่าเป็น 1 ใน 3 สถานที่จัดงานที่มีคุณภาพของอำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี 2) คุณค่าและสาระหลักพุทธศาสนาในประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรัง ปรากฏคุณค่า คือ คุณค่าต่อครอบครัวได้เสริมสร้างให้สมาชิกในครอบครัวรวมทั้งญาติมิตรได้มีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน คุณค่าต่อชุมชนทำให้คนชุมชนทุกช่วงวัยได้ทำงานร่วมกัน มีความสามัคคีและการเสียสละเพื่อส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และคุณค่าต่อสังคมได้เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ควบคู่การส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ส่วนสาระหลักพระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดเจน เป็นเรื่องเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา สามัคคีธรรมและความกตัญญู 3) การส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทงของวัดหลุมรัง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การร่วมกันอนุรักษ์สืบสานเอกลักษณ์และภูมิปัญญาวิถีของชุมชน แล การยกระดับต่อยอดเชิงเครือข่าย เช่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากชุมชน การท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชุมชน

คำสำคัญ : การส่งเสริม, การอนุรักษ์, ประเพณี, การลอยกระทง

Abstract

The objectives of this research plan are: 1) to develop activities to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province; 2) to develop a manual to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province; 3) to create a health network for monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province. It is qualitative research through participation in community activities, observation and collection of data through in-depth interviews and focus group sessions using various research formats to obtain information according to the research objectives of 7 temples in Nakhon Pathom province, each district had 1 temple, 14 monks and a focus group of 15 monks/person, the data was analyzed by describing the differences.

The research results show that: 1) Development of health promotion activities for monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province, development of activities to promote the well-being of monks promoted by teaching them, eating greasy-less, not fried, not sweet and not salty, vegetables, fish, boiled and steamed food and exercise. 2) Develop a manual to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province, develop a manual for exercises suitable for monks. Yoga exercises are used to train the monks' bodies appropriately, basic exercises for monks include collecting alms, walking meditation, sweeping the temple grounds and watering trees. 3) Creating a health network for monks to prevent chronic non-communicable diseases in Nakhon Pathom province, creating a network to improve the health of monks to prevent chronic non-communicable diseases. Within the temple, the monks are cared for and supported, and the external network works with related institutions to care for the monks, creating a network for monks' health activities to improve monks' health; 1) Network of Subdistrict Health Promoting Hospitals (SHPH) whose mission is to provide continuous, holistic services, integrate and support the care and health of monks in the region; 2) Network of village health volunteers (VHVs), communication of public health messages, advice on dissemination of knowledge, planning and coordination of public health development activities and provision of public health services; 3) Public sector networks dissemination of various information to encourage people to participate, campaign to encourage people to make offerings to the monks in the form of food and drink for the monks' health care.

Having health knowledge, take care of your health, take heed of health knowledge, take heed of diet and health care, physical activity, environment and proper rest, mental development, training, and wisdom to be fully prepared to fulfill the duties of a follower and propagator of Buddhism.

Keywords: Promotion, Conservation, Tradition, Loy Krathong,

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในมิติต่าง ๆ ที่กระทบทั้งในระดับสังคม ชุมชน ไปจนถึงระบบการผลิต การบริโภค ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน (กรมการศาสนา, 2552) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติของสังคมชนบทไทยที่กล่าวได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในด้านระบบ สาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกับความเป็นสังคมสมัยใหม่มากขึ้น เกิดการแปรเปลี่ยนของ ระบบการผลิตแบบพอเพียงชีพไปเป็นการผลิตในเชิงพาณิชย์ เกิดการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรพันธสัญญา การแปรรูปและการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการก้าวไปสู่การเป็นสังคม

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตส่งผลให้เกิดสถานการณ์การเลื่อนชั้นทางสังคมข้ามรุ่น สังคมและครอบครัวที่มีภูมิหลังยากจนในชนบท โดยเฉพาะกลุ่มวัยแรงงานถูกแรงจูงใจจากสังคม อุตสาหกรรมให้ไปทำงานในสังคมเมือง ทิ้งให้เด็กๆ อยู่กับปู่ย่าตายาย ทำให้สภาพชุมชนเปราะบาง สำนักงาน สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564 : 24) กล่าวว่า สังคมไทยมีความเปราะบางของครอบครัว สูงขึ้น โดยพบว่า โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายที่มีคนหลายรุ่นอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่ เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว ใช้ชีวิตคนเดียวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวที่เด็กอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย จำนวนมาก โดยมีเด็กมากถึง ๑-๒ ล้านคน ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวข้ามรุ่น โดย ๑ ใน ๕ ของ ผู้สูงอายุในครอบครัวข้ามรุ่น มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า สภาพสังคมไทยมีความ เหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่

ปัจจุบันกิจกรรมทางวัฒนธรรม ชนบทธรรมนิยม ประเพณี หลาย ๆ อย่างมีการดัดแปลงให้สอดคล้อง กับยุคสมัยในปัจจุบันไป (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557) จากกิจกรรมที่เคยปฏิบัติมาในอดีตที่ให้ความสำคัญ ของความหมาย คุณค่า สาระและแนวทางที่พึงปฏิบัติอย่างโดดเด่น แต่ในปัจจุบันกลับไปเน้นด้านความรื่นเริง บันเทิงใจ เช่น ประเพณีลอยกระทงที่เปี่ยมไปด้วยความบันเทิง (๑) การจุดดอกไม้ไฟ ประทัด หรือพลุ โดยเฉพาะเด็ก และวัยรุ่นที่จุดเล่นกัน อย่างคึกคักจนมองไม่เป็นที่ เป็นทาง ไม่ระมัดระวัง ไม่คำนึงถึงอันตรายที่อาจจะเกิดแก่ผู้คน และยวดยานพาหนะที่สัญจรไปมา และอาจเป็นสาเหตุให้เกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนได้ (๒) การประกวดนางนพ มาศ ไม่ควรให้ความสำคัญมากเกินไปจนกลายเป็นกิจกรรมหลักของประเพณี ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่แก่นแท้ของ ประเพณี เป็นเพียงกิจกรรมที่เสริมขึ้นมาภายหลัง เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และ (๓) การประดิษฐ์กระทง สมัยก่อนใช้วัสดุพื้นบ้านที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ใบตอง หยวกกล้วย ซึ่งเป็น วัสดุที่ย่อยสลายง่าย แต่ปัจจุบันกลับนิยมใช้วัสดุโฟม ซึ่งย่อยสลายยาก ทำให้แม่น้ำลำคลอง สกปรกเน่าเหม็น และเกิดมลภาวะเป็นพิษ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557 : 7.)

ด้วยเหตุผลและสภาพการณ์ดังกล่าวมา จึงนำมาสู่การตั้งคำถามของการวิจัยว่า “คุณค่า และหลัก พุทธธรรมที่ปรากฏในกิจกรรมวิถีประเพณีลอยกระทง นอกจากจะได้รับความบันเทิงทางด้านจิตใจแล้ว ยัง ได้รับคุณประโยชน์อย่างไรบ้าง และควรจะมีแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีประเพณีลอยกระทงอย่างไร บ้าง” ซึ่งหากสามารถศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าวิถีประเพณีลอยกระทงได้อย่างละเอียดและครอบคลุม ผลการวิจัย น่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีให้เกิดความตื่นตัวใน สถานการณ์การดำเนินชีวิตในปัจจุบันของคนในสังคมชนบทวัดหลุมรัง ซึ่งผู้วิจัยเลือกมาเป็นพื้นที่ศึกษาในการ

วิจัยครั้งนี้เพราะเป็นศูนย์กลางชุมชนขนาดใหญ่ที่มีหน่วยงานทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรด้านการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีความน่าสนใจในมิติด้านความเหมือนกันทางด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนา ด้านความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีประจำถิ่นที่ค่อนข้างเด่นชัด โดยผู้วิจัยได้นำกรอบความคิดของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2557 : 7.) ในประเด็นคุณค่าประเพณีลอยกระทงเพื่อถอดรหัสคุณค่าและสาระหลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในกิจกรรมวิถีประเพณีลอยกระทง แล้วนำหลักพุทธธรรมเหล่านั้นสื่อสารผ่านระบบสังคมออนไลน์ให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนคนดิจิทัลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของงานประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยตั้งประเด็นในการศึกษาประวัติความเป็นมาเพื่อมุ่งวิเคราะห์เหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการก่อเกิดคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง และการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง ตามลักษณะของปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) หมายถึง วิธีการรับรู้ความหมายและความสัมพันธ์ของความหมายผ่านเนื้อความที่ซ่อนอยู่ตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2554) และใช้ระเบียบการศึกษาบริบททางสังคม (Social Context) ที่เกิดขึ้น โดยแบ่งศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยกระทง แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าและความเชื่อรวมทั้งหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับงานประเพณีลอยกระทง แล้วดำเนินการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุปวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหาและสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัยและกำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของงานประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง กิจกรรม คุณค่าที่ได้จากการจัดงานประเพณีลอยกระทง หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี มีลำดับการดำเนินงาน ดังนี้

- (1) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วนำไปตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 รูป/ท่าน และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

(2) นำโครงร่างวิจัยพร้อมแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/ท่าน เพื่อตรวจคัดค้านีความสอดคล้องโครงสร้างวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) แล้วปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

(3) ติดต่อประสานงานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด ประกอบด้วย (1) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป (2) นักปราชญ์ท้องถิ่นตำบลหุ้มรัง จำนวน 4 ท่าน และ (3) ผู้นำชุมชน หรือผู้นำท้องถิ่น หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) จำนวน 5 ท่าน รวมทั้งสิ้น 12 รูป/ท่าน ดำเนินการออกไปสัมภาษณ์ (in-depth interview) และขออนุญาตบันทึกภาพและเสียง ตามวันเวลาสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก

(4) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นที่ 2 ทำการสังเคราะห์ร่วมกันอีกครั้ง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาข้อสรุปพรรณนา

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลการวิเคราะห์การสังเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการส่งเสริม ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์เสนอให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/ท่าน เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล (Triangulation Technic) และยอมรับผลการศึกษา รวมทั้งการสรุปบทสนทนาในประเด็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงวัดหุ้มรัง ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริม ด้านการอนุรักษ์และด้านการพัฒนาคุณภาพและการยกระดับประเพณีลอยกระทง

ผลการวิจัย แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาประวัติความเป็นมางานประเพณีลอยกระทง วัดหุ้มรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

การลอยกระทงปรากฏอยู่ทั่วไปตามวิถีชีวิตคนไทยในทุก ๆ ชุมชน ที่ผูกพันกับสายน้ำ เช่นเดียวกับชุมชนวัดหุ้มรังที่ได้อาศัยลำน้ำลำตะเพินหล่อเลี้ยงชีวิต ไว้ใช้ดื่ม ใช้อาบ และใช้เพาะปลูกพืช วัดหุ้มรังนำโดยท่านพระครูกาญจนวิกรม ตำแหน่งเจ้าอาวาสในขณะนั้นได้ริเริ่มจัดงาน ประเพณีลอยกระทงในระยะแรก เมื่อวันเพ็ญเดือน ๑๒ ปี พ.ศ.๒๕๑๘ มีกิจกรรมทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังเทศน์ ช่วงระยะเวลาบ่ายพระครูกาญจนวิกรม ก็จะพาญาติโยมไปลอยกระทงที่แม่น้ำลำตะเพิน ทางวัดจะไม่มีหอรพใดๆ มีแต่การเชิญชวนญาติโยมให้มาช่วยกันประดิษฐ์กระทงและ ในระยะที่สองพระครูกาญจนวิกรมได้มรณภาพลง แล้วพระครูโสภณกาญจนคุณได้สืบสานต่อการจัดงานประเพณีลอยกระทง เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ มีประชาชนมาเที่ยวงานลอยกระทงที่วัดเพิ่มมากขึ้น ได้จัดให้มีกิจกรรมหลายๆ อย่าง เช่น มีหอรพ มีร้านค้ามาจำหน่ายสินค้า ได้มีการปรับพื้นที่ให้เหมาะสม จัดสร้างบันไดขึ้น-ลงให้ปลอดภัย และได้จัดมาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ได้รับความนิยมน่าเป็น ๑ ใน ๓ ของสถานที่จัดงานที่มีคุณภาพของอำเภอปอพลอย กิจกรรมที่เป็นจุดเด่นของงานนี้ คือ ชุมชนทั้ง ๖ หมู่บ้าน จะมีจิตอาสา นำวัสดุจากธรรมชาติที่ตนมีแล้วนำมาช่วยกันประดิษฐ์กระทงที่วัด มีสถานศึกษาแต่ละแห่งจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนช่วยกันประดิษฐ์กระทงร่วมกันนำมาถวายวัดเพื่อให้วัดนำไปจำหน่ายให้ประชาชนเป็นการหารายได้เข้าวัด มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมาแสดงบนเวที จัดให้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มุ่งหวังให้ชุมชน สมาชิกในครอบครัว มีกิจกรรมร่วมกัน สร้างความอบอุ่นให้สมาชิกมีความรักผูกพันยิ่งขึ้น ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมงานลอยกระทงและทรัพยากรธรรมชาติ มองเห็นคุณค่าของน้ำ ชุมชนได้มีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้ควบคู่จิตสำนึก สังคมเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย มีการ

แลกเปลี่ยน ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีกับชุมชนภายนอก และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป ได้สร้างองค์ความรู้ให้ชุมชน สังคมได้ให้ความสำคัญกับบุพการี ผู้ทำประโยชน์ให้ตั้งแต่ต้นโดยไม่ต้องคอยผลตอบแทนและได้แสดงกตัญญูทวาทิ ผู้รู้จักคุณค่าแห่งการทำความดีของผู้อื่น และแสดงออกเพื่อบูชาความดี โดยเชื่อว่า พระรัตนตรัยมีจริง เชื่อในกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อในบาปบุญคุณโทษ มีความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนสามารถพิจารณาเห็นได้ โดยมีเหตุผลว่า จุดหมายหรือเป้าหมายที่อยู่ข้างหน้านั้น เป็นไปได้จริงและมีคุณค่าควรที่จะไปให้ถึง นอกจากนี้ยังพบว่าเป็นการสร้างวัฏจักรเศรษฐกิจหมุนเวียนเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่นและชุมชนวัดหลุมรัง

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาคุณค่าและสาระหลักพุทธธรรมของประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรังในทัศนะพระพุทธศาสนา พบว่า

ในด้านคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทงของของวัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีคุณค่าต่อครอบครัว เช่น ร่วมกันประดิษฐ์กระทง เป็นการสร้างความรักความสัมพันธ์ในครอบครัว ในด้านคุณค่าต่อชุมชน ซึ่งเกิดจากกิจกรรมการร่วมงานของชุมชนทำให้เกิดความรัก ความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน เช่น เป็นจิตอาสา ร่วมกันประดิษฐ์กระทงไปถวายวัด ในด้านคุณค่าต่อสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้มีความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำลำคลองที่ได้ใช้ประโยชน์ต่อเราทั้งทางตรงและทางอ้อม เกิดการเรียนรู้คู่กับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจหมุนเวียน และคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา ได้ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ทำบุญให้ทาน สมาทานศีล ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ ได้ลอยกระทงเพื่อบูชารอยพระพุทธบาท ด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ส่วนหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยกระทง ทั้งก่อนจัดงาน ระหว่างจัดงาน และหลังจากการจัดงาน ได้แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการจัดงานมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ความกตัญญูต่อแม่น้ำ (ทิวาสัมมัญญา) จึงทำความเคารพบูชา (บุญกิริยาวัตถุ) มีความมุ่งประโยชน์แก่ส่วนรวม คือทั้งแก่วัดและชุมชน (สาธารณโภคี) มีการประชุมปรึกษาหารือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีกัน (อปริหานียธรรม) มีความเคารพความเห็นกันและกัน (สีลสัมมัญญา) มีความเอื้อเฟื้อกัน (สังคหวัตถุ) มีความเสียสละและเห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่ขัดแย้งกัน ร่วมกันรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน และรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชน

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

ในส่วนแนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี นั้น ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาหาร การแต่งกาย และการจัดกิจกรรมในวิถีสานลอยกระทงของชุมชนให้แก่เยาวชนโดยมีกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ เป็นผู้ถ่ายทอดแนะนำ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นอันเนื่องด้วยงานประเพณีลอยกระทงวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์และวิถีวัฒนธรรมชุมชน โดยมีวัดหลุมรังเป็นศูนย์กลางโดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ให้เกิดความร่วมมือที่เข้มแข็ง ต่อยอดสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

อภิปรายผล

วัดหลุมรังได้จัดงานประเพณีลอยกระทงขึ้นเพื่อเพิ่มพื้นที่ให้สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมหลากหลายชนิด เช่น ทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม กิจกรรมจิตอาสาประดิษฐ์กระทง กิจกรรมแสดง มีตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน มีมหรสพให้ผู้มาเที่ยวงานได้พักผ่อนหย่อนใจหลังจากสิ้นสุดปีของการทำเกษตรมีมหรสพ มีระบบรักษาความปลอดภัยที่ดี มีระบบการคมนาคมสะดวกและได้รับความนิยมว่าเป็น 1 ใน 3 ของสถานที่จัดงานที่มีคุณภาพของอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากวัดหลุมรังมีชุมชนขนาดใหญ่รายล้อมวัดจำนวน ๖ หมู่บ้าน และเป็นวัดระดับตำบล ส่วนหมู่บ้านที่ขยายตัวออกไปตั้งหมู่บ้านอื่น ๆ ต่างก็เป็นเครือญาติจากชุมชน ๖ หมู่บ้านหลัก มีการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนการเริ่มงาน ระหว่างการจัดงาน และหลังเลิกงาน ผ่านระบบสื่อสารหลายช่องทาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม 2557, : คำนำ).กล่าวว่า “ลอยกระทง เป็นประเพณีที่สำคัญเก่าแก่ของไทยตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ซึ่งอยู่ในช่วงน้ำหลากมีที่มาจากพิธีกรรมเกี่ยวกับ “น้ำ” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิต วัฒนธรรมของคนไทยถึงแม้จะมุ่งหมายหรือความเชื่อในการลอยกระทงจะมีความแตกต่างกัน” แต่ความหมายที่เหมือนกันของประเพณีนี้คือ การแสดงออกถึง “ความกตัญญู” รู้จักสำนึกถึงคุณของน้ำนับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่งดงามอย่างหนึ่งของไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ วันเพ็ญ พวงพันธ์บุตร, (2542: 152) กล่าวว่า ประเพณีเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีแก่กลุ่มชนและเป็นปีกแผ่นในหมู่ประชาชน ประเพณีจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลปปฏิบัติธรรม และเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น ประเพณีทำบุญตักบาตรประจำวันเป็นการฝึกฝนให้อยู่กับการเสียสละในชีวิตประจำวัน

เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าและสาระหลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญในประเพณีลอยกระทง จะพบว่าเกิดคุณค่าต่อครอบครัว ได้เสริมประโยชน์ให้สมาชิกในครอบครัวรวมทั้งญาติมิตรได้เพิ่มความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน คุณค่าต่อชุมชน ได้เสริมประโยชน์ให้ชุมชนได้ทำงานร่วมกัน มีความรัก ความสามัคคีและการเสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม คุณค่าต่อสังคม ได้เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ควบคู่จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และมีระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในสังคม และคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติบูชา ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจาก ชุมชนบ้านหลุมรังเป็นชุมชนในชนบท ประกอบสัมมาชีพภาคการเกษตรเป็นหลัก หลังจากมีการเพาะปลูกแล้วต้องรอผลผลิตเป็นเวลาหลายเดือน ในระหว่างที่รอผลผลิตเช่นนี้ กลุ่มแรงงานวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะไปรับจ้างนอกพื้นที่เพื่อหารายได้ให้กับครอบครัว การจัดงานประเพณีลอยกระทงวัดหลุมรังจึงเป็นการเสริมประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชน สังคมและพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคมชัดลีก ออนไลน์ (26 พฤศจิกายน 2558) กล่าวว่า คุณค่าของประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย คุณค่าต่อครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น ร่วมกันประดิษฐ์กระทงไปลอย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว คุณค่าต่อชุมชน ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชน เช่น ช่วยกันประดิษฐ์กระทงไปประกวด เป็นการช่วยส่งเสริมการแข่งขันฝีมือท้องถิ่นทางอ้อม หรือทำให้ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ และสนุกสนานร่วมกัน คุณค่าต่อศาสนา (ศรีตักกร วลลิโกตม และคณะ, 2559) ได้ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา เช่น ทางภาคเหนือ มีการทำบุญให้ทาน การถือศีลที่วัด หรือการลอยกระทงเพื่อบูชารอยพระพุทธบาท นำมาซึ่งการน้อมรำลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คุณค่าต่อสังคม ทำให้มีความเอื้ออาทรต่อ

สิ่งแวดล้อม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำลำคลองที่ได้ใช้ประโยชน์ต่อเราทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาจจะช่วยกันขุดลอกคูคลองให้สะอาด ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป และควรลดขยะที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ นอกจากพบคุณค่าของประเพณีลอยกระทงแล้ว การศึกษาค้นคว้ายังพบสาระหลักพุทธธรรมของประเพณีลอยกระทงในทัศนะพระพุทธศาสนา

แบ่งผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 คุณค่าของประเพณีลอยกระทง

ประเด็นที่ 2 สาระหลักพุทธธรรมของประเพณีลอยกระทงในทัศนะพระพุทธศาสนา

จากผลวิจัยโดยรวมพบว่า กระบวนการจัดงานประเพณีลอยกระทงแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ก่อนการจัดงานประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย (1) กิจกรรมการวางแผนการจัดงานหลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่ผู้บริหารนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ ทศสุทธ อปริหานิยธรรม 7 และสัปปุริสธรรม 7 (2) การนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ ขรรวาสธรรม 4

ระยะที่ 2 ระหว่างการจัดงานประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย (1) การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (2) การติดต่อประสานงานทุกทั้งภาคส่วน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 (3) การจัดทำกระทงจากวัสดุธรรมชาติ หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 3 (4) การกำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม/งาน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ ไฉไลสามัคคีธรรม 5 (5) ด้านมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ สารานิยธรรม 6 (6) การส่งเสริมให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในกิจกรรมการลอยกระทง หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม (7) การบริหารจัดการร้านค้าและสินค้า หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ วนชชา 5

ระยะที่ 3 การติดตามและรายงานประเมินผลการจัดงานประเพณีลอยกระทง ประกอบด้วย (1) การสรุปผลการประเมิน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 (2) การเสนอแนะและรายงานผลการดำเนินงาน หลักพุทธธรรมที่มีนัยสำคัญที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่ เวสารัชชกรณธรรม 5 ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจาก

ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจากวิถีชีวิตชาวชุมชนบ้านหลุมรังนับถือพระพุทธศาสนา น้อมรับพระรัตนตรัยเป็นสรณะ มีชีวิตความเป็นอยู่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ทุกวันพระจะหยุดงานพาลูกหลานไปทำบุญตักบาตรที่วัด สมาทานศีล ฟังธรรม ในวันธรรมดาก็จะใส่บาตรที่หน้าบ้าน ส่วนบุตรหลานที่เป็นชายเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์จะนำไปบวชฝึกปฏิบัติอบรมเรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดเวลาในรอบ ๑ ปี ประชาชนจะไปร่วมกันทำบุญตักบาตรที่วัดอยู่เนื่อง ๆ เช่น การทำบุญวันปีใหม่สากล การทำบุญวันมาฆบูชา การทำบุญวันสงกรานต์ การทำบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญวันเข้าพรรษา เป็นต้น จารีตประเพณีขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวบ้านหลุมรังจึงสัมพันธ์กับหลักธรรมและนำไปปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัย สอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต)** ที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ ว่า ”ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดเยี่ยม,, หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินใจในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็น

ปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินสูงสุด นั่นคือ ศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีล ก็เพื่อประดับประดา จนเกิดปัญญา สมาธิ ก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้นจะหลงผิด หลงทาง ปัญญา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอก ปัญญาในขั้นสูงสุดคือปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทัน สัจธรรม เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของพระครูสถิตธรรมภาณินท์ (จันทร์ กลยาณธโม) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีเป็งของล้านนา ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในประเพณีเป็งของล้านนา ที่ปรากฏได้แก่ หลักบูชา หลักศรัทธาธรรม หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสามัคคีธรรม หลักความกตัญญูกตเวทีตา ที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อชุมชน วิถีชีวิต และจิตใจ หลักพุทธธรรมเหล่านี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อความสงบสุขและรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สนับสนุนให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นสืบไป

5.2.3 ผลการศึกษาการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง วัดหลุมรั้ง อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

แบ่งผลการวิจัยแบ่งเป็น ๓ ประเด็น ประกอบด้วย

(1) การส่งเสริมประเพณีงานลอยกระทง โดยรวมพบว่า ควรสร้างเสริมความรู้คู่จิตสำนึกในการประหยัดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การประหยัดให้ใช้ 1 ครอบครัวต่อ 1 กระทง หรือ 1 คู่ 1 กระทง เน้นใช้วัสดุธรรมชาติ ร้อยละ 100 เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(2) การอนุรักษ์ประเพณีงานลอยกระทง โดยรวมพบว่า ควรสร้างเสริมความเข้าใจการอนุรักษ์สืบสาน บำรุงรักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาวิถีของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดความสามัคคีและความมั่นคงของชุมชน เช่น การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า การธำรงรักษาประเพณีลอยกระทงให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนวัดหลุมรั้ง

(3) การพัฒนาคุณภาพและการยกระดับประเพณีลอยกระทง โดยรวมพบว่า ควรพัฒนาคุณภาพและการยกระดับการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักและเพิ่มสัดส่วนการเข้ามามีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชนและทุกขั้นตอน เช่น การจัดทำแผนงานหรือโครงการ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การร่วมติดตามประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจากบริบทของสังคมโลกปัจจุบันเข้าสู่โลกดิจิทัลอย่างสมบูรณ์แบบ เกิดสังคมดิจิทัล ข้อมูลข่าวสารเผยแพร่ผ่านระบบมัลติมีเดียสามารถกระจายข่าวได้อย่างรวดเร็ว ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถสื่อสารกันได้ ๒ ทางภายในระยะเวลาสั้นๆ และปัจจุบันการทำธุรกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ทำผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการอนุรักษ์ประเพณีไทย ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของสังคมไทยเราก็มียุคหลายอย่าง แล้วแต่ละอย่างก็อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน แต่ทว่าปัจจุบัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้กับเลือนหายไปพร้อมกับมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ (ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย, 2542) จึงทำให้ผู้คนไม่เห็นความสำคัญ มีวิธีอนุรักษ์แตกต่างกันออกไป เช่น โดยการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมการพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรวมทั้งการถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์

และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ต่างๆ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดศิวัช ภัทรญาโณ (หน่อต้อย) เรื่อง การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนในหมู่บ้านดงป่าจั่วตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนาของเยาวชนหมู่บ้านดงป่า โดยการ การปลูกจิตสำนึก ให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัด กิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมล้านนา เช่น ประเพณียี่เป็ง เพื่อเป็นการรักษาฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิ ปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ริเริ่ม สร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การ ถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไป ถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ ส่งเสริมกิจกรรมโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและ พัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง และงานวิจัยของ ลฎาภา ช่างหลอม เรื่อง กระบวนการ สื่อสารกับการปรับตัวเพื่อสื่อสารประเพณีท้องถิ่น: กรณีศึกษาประเพณีลอยกระทงในบริบทพื้นที่จังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษา พบว่า มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบเนื้อหา ด้านช่องทาง การสื่อสาร ด้านบทบาทและหน้าที่ ด้านการต่อรอง ด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ ด้านการบริหารจัดการโดยทั้ง การปรับตัวทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ยังคงไว้ซึ่งแก่นของประเพณีและมีให้เห็นปรากฏในทุกปี แม้บางปีจะมี การจัดพิธีกรรม หรือกิจกรรมใหม่ แต่เป็นแค่การปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพียงเท่านั้นแต่ไม่ทิ้งแก่นของ วัฒนธรรมเพื่อให้ประเพณียังคงอยู่ต่อไปและงานวิจัยของ นทีธิ เพชรบุรี และ บุญสมหญิง พลเมืองดี เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญชุมชนสามเรือน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการนี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างภายในกับ ภายนอกชุมชน เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรเครือข่าย ที่สำคัญชาวชุมชนสามเรือน มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการเตรียมงานเชิงระบบ โดยมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง ร่วมกันกำจัดสิ่ง ปฏิกูล ฆ่าเชื้อโรคตามกระบวนการทางชีววิทยาเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำให้ใสสะอาด จนมีค่าความเป็นกรดต่าง ตามเกณฑ์มาตรฐานก่อนจัดประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญรวมถึงการสาธิตภูมิปัญญาการทำกระทงตาละปิดจาก วัชพืช ตลอดจนเมื่อจัดกิจกรรมศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมอาบน้ำเพ็ญของเยาวชนในพื้นที่ พบว่า การจัดกิจกรรมหลังจากวันลอยกระทงปีนี้ นักเรียนมีความเข้าใจเชิงเนื้อหาเรื่องดังกล่าวมากกว่าก่อนจัด กิจกรรมอย่างชัดเจน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะได้ถอดกิจกรรมการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการจัดงานประเพณีลอย กระทงแล้ว ยังได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังตารางภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงของวัดหลุมรัง กาญจนบุรี

สรุป

ผลจากการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทง วัดหลุมรัง อำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี” สรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายให้ครูสอดแทรกกิจกรรมสร้างเสริมความรู้คู่จิตสำนึก เรื่อง การประหยัดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในรายวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (ส.ป.ช.)
- 2) สถานศึกษาควรสร้างเสริมความเข้าใจการอนุรักษ์สืบสาน บำรุงรักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาวิถีของชุมชนในรายวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) หรือรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม
- 3) วัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพและการยกระดับการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักคุณค่าของเครือข่ายและเพิ่มสัดส่วนการเข้ามามีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดเป็นนโยบายการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งวัดและโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ของชุมชน ควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การให้วัดเป็นเวทีกลาง ผ่านการจัดกิจกรรมทางพุทธ

ศาสนา การให้โรงเรียนเป็นหน่วยงานสนับสนุนการฝึกอบรมให้เด็ก เยาวชน ทั้งนี้อาจส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนหลุมรัง

2) ควรสร้างกลไกการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันของชุมชน และเพิ่มศักยภาพให้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาได้อย่างเป็นธรรมเพื่อคนทุกกลุ่มที่ดำรงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมเคารพวิถีชีวิตพื้นถิ่นและพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2552). พิธีกรรมและประเพณี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กระทรวงวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2557). ลอยกระทง. กรุงเทพมหานคร : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กุลวิจิตร ภัคคานนท์. (2537). ผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). คติชนวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

คณะกรรมการดำเนินงานและประสานงานวันอนุรักษ์มรดกไทย. (2541). แผนแม่บทวันอนุรักษ์มรดกไทย. (ม.ป.พ.).

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2534). สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. (2527). ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย 1. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

นิวัติ เรืองพานิช. (2537). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

दनัย ไชโยธธา. (2546). สังคม วัฒนธรรม และประเพณี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

บรรเทง พาพิจิตร. (2549). ประเพณี วัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

บุญเทียน ทองประสาน. (2531). แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

บุญสม ยอดมาลี. (2558). การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ปรับปรนและเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม. : มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.

ประจวบ เอี่ยมผู้ช่วย. (2542). ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น. คณะศิลปศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต : กรุงเทพมหานคร.

ประมวล คิตคินสัน. (2526). คติชาวบ้าน : การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.พ.).

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.

เสฐียร พันธรังสี. (2513). ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา.

สมิธ, เอธ วาริงตัน. (2544). ไทย-ภูมิประเทศและการเดินทาง. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

เสรี พงศ์พิศ. (2539). คื่นสุ่รกกเหง้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2557). ลอยกระทง ขอมมาธรรมชาติ, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2538). คู่มือแนวทางการจัดตั้งและดำเนินงานสภาวัฒนธรรมจังหวัด. กรุงเทพมหานคร: นิพนารการพิมพ์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. “พลิกโฉมประเทศไทยสู่ เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน.” เอกสารประกอบการระดมความเห็นกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13.

ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะ. (2559). โครงการวิจัยเรื่องประเพณีสิบสองเดือน: พิธีกรรมที่เปลี่ยนไป. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.